

EWA FABIAN
DOMINIKA KOWALCZYK*

orcid: 0000-0003-3061-396X

e-mail: e.fabian@bn.org.pl

orcid: 0009-0008-8772-6352

e-mail: d.kowalczyk@bn.org.pl

Organizacja księgozbiorów podręcznych. Opracowanie modelu oznaczeń grzbietowych dla Biblioteki Narodowej w Warszawie

DOI: 10.36155/RBN.55.00005

W artykule zaprezentowano projekt modelu oznaczeń grzbietowych dla księgozbioru podręcznego Biblioteki Narodowej w Warszawie (BN). Stworzenie modelu poprzedziło badanie empiryczne polegające na przeglądzie publicznie dostępnych informacji na temat klasyfikacji bibliotecznych stosowanych w bibliotekach narodowych i ich odpowiednikach na świecie. Wnioski z badania zawarto w pierwszej części artykułu. Dokonany przegląd pozwolił na poznanie niektórych metod stosowanych w innych bibliotekach i ich odniesienie do warunków Biblioteki Narodowej. Opisany w drugiej części artykułu model oznaczenia grzbietowego, określonego w artykule jako *call number*, oparto na spostrzeżeniach z przeprowadzonego przeglądu i analizie literatury przedmiotu.

1. Badanie serwisów internetowych bibliotek narodowych i państwowych

Badanie polegało na przeglądzie informacji znajdujących się w serwisach internetowych bibliotek narodowych na świecie według kryteriów opisanych w dalszej

* Zgromadzenie i opracowanie danych w przeglądzie serwisów internetowych bibliotek narodowych przygotowała mgr Dominika Kowalczyk z Zakładu Udostępniania Zbiorów BN.

części artykułu. Postawiono następujące główne pytanie badawcze: „W jaki sposób klasyfikacja przyjęta w bibliotekach narodowych na świecie jest wykorzystywana do organizacji księgozbiorów podręcznych tych bibliotek?”. Badanie było podzielone na dwie fazy. W pierwszej fazie zebrano informacje mające udzielić odpowiedzi na następujące pytania pomocnicze:

- (1) Jakie klasyfikacje są stosowane w bibliotece i czy są wykorzystywane w celu lokalizacji książek na półce?
- (2) Czy w bibliotece częściej stosuje się jeden, czy więcej symboli klasyfikacji dla jednej książki?
- (3) Czy stosowane w bibliotece symbole klasyfikacji pozwalają na wyszukiwanie w katalogu lub jego przeglądanie w inny sposób?
- (4) Czy biblioteka stosuje „wirtualną półkę”?
- (5) Czy biblioteka prowadzi księgozbiór podręczny i, jeśli tak, to jak oznacza książki i jak wyjaśnia czytelnikom organizację książek na półkach na stronie internetowej?

W drugiej fazie przeglądu, wśród bibliotek, które stosują Uniwersalną Klasyfikację Dziesiętną (UKD), zbadano:

- (6) Czy biblioteka oznacza książki należące do tej samej serii tymi samymi, czy różnymi symbolami UKD?
- (7) Jaka jest średnia liczba symboli dodawanych do opisów bibliograficznych książek wydanych po 2010 roku?
- (8) Czy istnieje związek pomiędzy oznaczeniem książki a UKD?

Badania – w dwóch fazach – przeprowadzono od marca do maja 2024 roku. Podczas drugiej fazy zweryfikowano wyniki z pierwszej części badania. Raport ukończono w czerwcu 2024, model opracowano grudniu 2024 roku.

1.1. Założenia do pierwszej fazy badania

Pierwsza część badania obejmowała przegląd informacji znajdujących się w serwisach internetowych bibliotek narodowych na świecie.

Informacje o przyjętej metodyce:

- (a) Realizując pierwszą część badania odwoływano się do formularza wypełnianego elektronicznie¹.
- (b) W badaniu sięgnięto do dostępnych publicznie, przez internet, informacji na temat bibliotek. Lista bibliotek narodowych i ich odpowiedników jest prowadzona na Wikipedii przez międzynarodową społeczność wikipedystów². Listę tę potraktowano jako wyjściowy punkt odniesienia, przy czym część krajów pominięto, a uwzględniono niektóre obszary wchodzące w skład federacji, biorąc pod uwagę, iż podstawowym celem badania nie było ustalenie ani potwierdzenie trendów w obszarze wyboru systemu klasyfikacji przez biblioteki narodowe, ale analiza praktyk stosowanych przede wszystkim w bibliotekach korzystających z UKD³.
- (c) W przypadku, kiedy nie można było zlokalizować serwisu internetowego danej biblioteki, rezygnowano z dalszego poszukiwania informacji.
- (d) W przypadku, kiedy istniał serwis internetowy wybranej biblioteki, ale nie zawierał wszystkich informacji, przyjęto, że można uzupełnić informacje z innych źródeł. Starano się sięgać do tej możliwości możliwie rzadko, aby ukończyć badanie w rozsądnym czasie. W badaniu analizowano przede wszystkim zawartość serwisów internetowych bibliotek.

1.2. Założenia do drugiej fazy badania

W drugiej fazie badania badano próby 30 przypadkowych rekordów bibliograficznych książek wydanych po 2010 roku tylko wśród bibliotek zidentyfikowanych w badaniu jako stosujące UKD (29). Badanie miało na celu sprawdzenie, ile

1 W formularzu podawano podstawowe parametry (data, dane biblioteki, źródła, sposób zapoznania się z informacjami dostępnymi w języku obcym) oraz m.in. wskazywano, jaka klasyfikacja jest stosowana w bibliotece, czy biblioteka prowadzi księgozbiór podręczny, czy stosuje w tym celu klasyfikację biblioteczną i czy podaje informacje dotyczące organizacji księgozbioru podręcznego.

2 Wikipedia. List of national and state libraries – https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_national_and_state_libraries [dostęp: 20.05.2024].

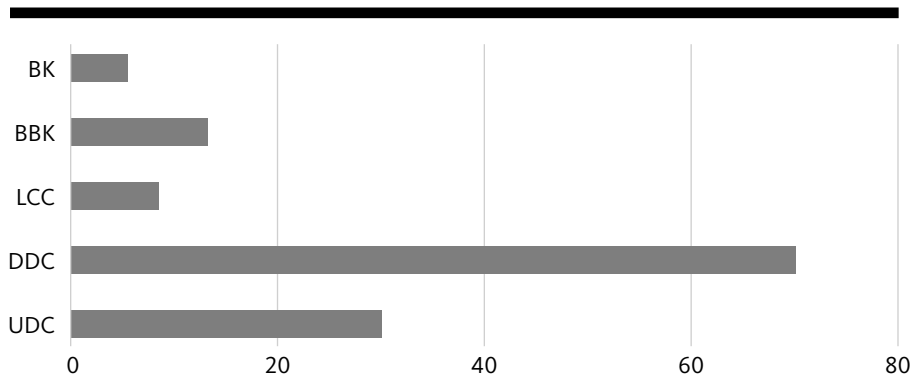
3 Dlatego uwzględniono kilka bibliotek działających na terenie Federacji Rosyjskiej.

średnio symboli UKD badane biblioteki dodają do opisów bibliograficznych i czy biblioteki stosują to samo UKD dla książek należących do jednej serii. Metodyka badania została opisana w przypisie pod tabelą 1 poniżej.

1.3. Ogólny opis wniosków z badania

1.3.1. Z wymienionymi powyżej zastrzeżeniami, w badaniu zaobserwowano, że najbardziej popularną klasyfikacją wśród bibliotek narodowych na świecie jest DDC (70 wystąpień)⁴. UKD zidentyfikowano 29 razy (nie licząc Biblioteki Narodowej w Warszawie).

Wykres 1. Klasyfikacje stosowane w badanych bibliotekach

W badaniu zidentyfikowano 4 biblioteki korzystające z Basisklassifikation (BK), 12 korzystających z Klasyfikacji Biblioteczno-Bibliograficznej (BBK), 7 korzystających z Library of Congress Classification (LCC), 70 korzystających z Dewey Decimal Classification (DDC) i 29 korzystających z UKD (UDC), przy czym niektóre biblioteki korzystały z kilku klasyfikacji równoległe.

Drugą fazę badania ograniczono do analizy klasyfikacji i organizacji księgozbioru w 29 bibliotekach stosujących UKD i uzyskano wyniki dla 23 (w tym BN). Księgozbiory podręczne zidentyfikowano w 81 z 148 zbadanych bibliotek, z czego tylko w 10 bibliotekach można było stwierdzić na podstawie serwisu

4 Prawidłowość wyników potwierdzono w *Common practices for national bibliographies in the electronic age. A project of the IFLA Bibliography Standing Committee, 2021 revision*, s. 74 – 5.2.2.4.3 *Subject classification schemes* – https://www.ifla.org/wp-content/uploads/Common_Practices_for_national_bibliographies_2021-01.pdf [12.10.2024].

internetowego, że księgozbiór podręczny jest zorganizowany zgodnie ze stosowaną klasyfikacją.

1.3.2. Biblioteki stosujące UKD zwykle oznaczają książki więcej niż jednym symbolem UKD. W drugiej części badania sprawdzono na próbie 30 rekordów bibliograficznych, ile symboli UKD badane biblioteki dodają średnio do opisów bibliograficznych. Średnia ta wynosi nieco poniżej 2 symboli i jest prawie równa średniej zidentyfikowanej w BN w Warszawie. Na podstawie zbadanych rekordów ustalono, że najwięcej symboli UKD dodaje się w Czechach i w Słowacji. W Czechach ten współczynnik jest najwyższy nawet po odjęciu oznaczeń należących do osobnej klasyfikacji pokrewnej do DDC i UKD (*Skupina Konspektu*). Istnieją przykłady bibliotek narodowych, gdzie stosuje się wiele symboli UKD dla jednej książki, w zapisie pionowym, a jeden z symboli UKD jest wybrany jako początek oznaczenia egzemplarza na półce (np. Mołdawia)⁵.

Tabela 1. Średnia liczba symboli klasyfikacji dodawanych w rekordach bibliograficznych

Lp.	Państwo, w którym działa biblioteka	Klasyfikacje	Średnia liczba dodawanych symboli ustalona w badaniu
1	Albania	UDC	1,46
2	Andora	UDC	1
3	Argentyna	UDC	1,2
4	Armenia	UDC	-
5	Bułgaria	UDC	1,6
6	Chorwacja	UDC	2,07
7	Czechy	UDC	4,53 UKD*
8	Finlandia	UDC	1,07
9	Grecja	UDC	0,83
10	Gruzja	UDC	2,23
11	Hiszpania	UDC	1,33
12	Kazachstan	UDC	1
13	Litwa	UDC	1,77
14	Łotwa	UDC	1,9
15	Macedonia Północna	UDC	-

⁵ W drugiej części badania odnotowano, że Mołdawia wybiera jeden z symboli UKD i nie zawsze jest to symbol podany jako pierwszy w kolejności. Mołdawia rzadko klasyfikuje książki więcej niż jednym symbolem, ale znaleziono również przykłady użycia nawet 4 symboli UKD.

Tabela 1. Średnia liczba symboli klasyfikacji dodawanych w rekordach bibliograficznych (cd)

Lp.	Państwo, w którym działa biblioteka	Klasyfikacje	Średnia liczba dodawanych symboli ustalona w badaniu
16	Mołdawia	UDC	1,83
17	Norwegia	DDC (UDC w niektórych rekordach)	-
18	Portugalia	UDC	1,6
19	Republika Czuwaska	BBK ⁶ i UDC	-
20	Republika Jakucji	UDC i BBK	-
21	Republika Serbska	UDC	1,17
22	Republika Udmurcka	UDC	-
23	Republika Zielonego Przylądka	UDC	1
24	Rumunia	UDC	1,67
25	Serbia	UDC	-
26	Słowacja	UDC	3,83
27	Słowenia	UDC	1,3
28	Uzbekistan	UDC	1
29	Węgry	UDC	1,77
	Polska	UDC	1,97
	Średnia 22 bibliotek, dla których uzyskano wyniki		1,69
	Średnia 17 bibliotek stosujących zapis pionowy		1,90

* W przypadku Czech jednym z symboli podawanych w rekordach bibliograficznych jest *Skupina Konspektu*, która jest klasyfikacją łączącą elementy DDC i stosowanego wcześniej UKD. Uwzględniając *Skupina Konspektu* i symbole UKD, średnia wynosiłaby 5,53⁷.

6 Klasyfikacja Biblioteczno-Bibliograficzna.

7 Tabela przedstawia listę państw, których biblioteki narodowe stosują UKD i podaje średnią liczbę symboli UKD, które te biblioteki dodają do rekordów bibliograficznych książek wydanych po 2010 roku. Z fazy drugiej wykluczono niektóre biblioteki, z przyczyn wyjaśnionych poniżej (średnia oznaczona jako „-”). Ostatecznie średnią obliczono dla 22 bibliotek oraz dla BN w Warszawie.

W badaniu pominięto niektóre biblioteki stosujące UKD, np. w przypadku, kiedy katalog biblioteczny nie był dostępny albo korzystanie z niego było nadmiernie utrudnione (Republika Czuwaska, Republika Udmurcka, Serbia), brakowało klasyfikacji UKD dla wielu sprawdzanych losowo publikacji (Armenia, Norwegia, Republika Jakucji), strona internetowa została zawieszona w trakcie badania (Macedonia Północna – maj 2024). Wybierano funkcjonalność zaawansowanego wyszukiwania książek opublikowanych w formie papierowej. W tabeli odpowiedzi znajdowało się 30 wierszy do wypełnienia. W wierszach 1–19 wpisywano do wyszukiwarki rok wydania 2011 (2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, ponownie od 2011, 2012 itd. – jeśli nie było któregoś z roczników, wpisywano istniejące i powtarzano do uzyskania 20 wyników). Niekiedy ze względu na funkcjonalności wyszukiwarek wprowadzano dodatkowe kryteria i opisywano je w uwagach. Używano

Biblioteki, gdzie zidentyfikowano zapis pionowy UKD: Albania, Argentyna, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Finlandia, Gruzja, Hiszpania, Litwa, Łotwa, Mołdawia, Polska, Portugalia, Republika Serbska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry. Biblioteki, gdzie zidentyfikowano zapis poziomy UKD lub stosowano tylko jeden symbol UKD: Andora, Grecja, Kazachstan, Republika Zielonego Przylądka, Uzbekistan.

1.3.3. Národní knihovna České republiky dodaje do swoich symboli UKD pewnego rodzaju symbol nadrzędny, nazwany *Skupina Konspektu*, który zawiera tylko jeden uproszczony symbol klasyfikacji wraz z podaniem jego nazwy. *Skupina Konspektu* została wprowadzona w tej bibliotece w 2004 roku w celu umiędzynarodowienia informacji na temat zbiorów⁸. Jest to osobna klasyfikacja biblioteczna, której kartoteka zawiera mniej symboli, niż UKD. Biorąc pod uwagę liczbę

generatora losowych liczb Google (od 1 do 20 lub do liczby wyników, jeśli mniejsza – <https://g.co/kgs/j68ibPF>) i wybierano książkę pod numerem na liście wskazanym w wyniku podanym przez generator. W pliku odpowiedzi wstawiano informację o liczbie UKD, kopiowano symbole UKD, informowano, czy książka należy do serii. Jeśli tak, to oznaczano tę serię oraz wstawiano link do katalogu dla opisywanej książki. Przy wierszach 20–30 skupiano się na analizie serii. W badaniu trzeba było podać wyniki dla przynajmniej 3 serii, a sposób ich znalezienia był na tym etapie dowolny. Jeśli wcześniej trafiono na serie, wybierano książki z tych serii. Wybierano książki z serii losowo, używając generatora (1–20 lub liczba wyników, jeśli mniejsza). Jeśli nie natrafiono na serię wcześniej, to szukano serii inaczej. Przyjęto, że każda seria z podstawowych trzech serii musi zawierać przynajmniej 3 rekordy; jeśli seria (spośród trzech obowiązkowych) zawierała mniej rekordów, wybierano inną serię. Do arkusza wstawiano także *call number* zawarty w rekordzie bibliograficznym. Badano również, czy UKD występują w zapisie pionowym, czy poziomym, czy prowadzono „wirtualną półkę” (*virtual shelf*) i czy istniała możliwość przeglądania katalogu według UKD. Średnią podano w zaokrągleniu do 2 miejsc po przecinku. Druga część badania została ostatecznie przeprowadzona na próbach z katalogów bibliotek narodowych następujących państw: Albania, Andora, Argentyna, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Finlandia, Grecja, Gruzja, Hiszpania, Kazachstan, Litwa, Łotwa, Mołdawia, Polska, Portugalia, Republika Serbska, Rumunia, Republika Zielonego Przylądka, Słowacja, Słowenia, Uzbekistan, Węgry.

8 M. Balíková, *Předmětová kategorizace informačních zdrojů pro potřeby konspektu*, „Národní knihovna” 2003, t. 14, nr 1, s. 42–49 – <https://full.nkp.cz/nkkr/pdf/0301/0301042.pdf> [12.10.2024].

Skupina Konspektu ma pozwolić na zachowanie relatywnie szczegółowej klasyfikacji, ze względu na ważne funkcje, jakie pełni w procesie obiegu informacji, a jednocześnie pozwolić na aktywniejszy udział w tym obiegu nieprofesjonalistom, którzy nie mają dostępu do zaawansowanych narzędzi stosowanych przy nadawaniu szczegółowych symboli klasyfikacji UKD. Ma też być pewnego rodzaju „bramą tematyczną”. Biblioteka wykorzystała badania przeprowadzone w USA w latach siedemdziesiątych XX wieku. Stworzono wówczas system, w którym wyłoniono 24 oddziały, około 500 „konspektów” (stąd *Skupina Konspektu*) i około 4 000 dalszych kategorii (bardzo zróżnicowanych w zależności od stosujących je bibliotek). W cytowanym artykule opisano, jak zastosowanie *Skupina Konspektu* w bibliotece stosującej UKD wymagało dostosowania klasyfikacji DDC i na czym ten proces polegał. Na podstawie opisu naukowego *Skupina Konspektu* można przyjąć ostrożne założenie, że dodanie tej klasyfikacji skomplikowało proces katalogowania. W proces zaangażowano inne podmioty (dodawanie *Skupina Konspektu* w założeniu miało nie leżeć wyłącznie w gestii Národní knihovna České republiky). Odnotowania wymaga, że jest to pojedynczy i nadrzędny symbol klasyfikacji, co może potencjalnie upraszczać organizację księgozbioru, gdyż rozwiązuje problem wyboru klasyfikacji nadrzędnej przy istnieniu wielu symboli klasyfikacji.

opracowań naukowych na temat *Skupina Konspektu*, tego rodzaju rozwiązanie pozwala na wskazanie wiodącej, zrozumiałej dla użytkowników klasyfikacji, ale wydaje się być rozwiązaniem czasochłonnym.

1.3.4. W siedmiu bibliotekach stosujących UKD odnotowano związek pomiędzy UKD a oznaczeniem książek (*call number*)⁹. Nie oznacza to automatycznie, że biblioteki te prowadzą księgozbiór podręczny. Uzyskany wynik jest zbyt niski, aby móc stwierdzić, że rozwiązanie takie jest wiodącym standardem wśród bibliotek narodowych stosujących UKD. Jednocześnie w badaniu zidentyfikowano liczne przykłady powiązania symbolu DDC z *call number*. Uwzględniając wszystkie wyniki można stwierdzić, że zastosowanie pojedynczego symbolu klasyfikacji w *call number* jest rozwiązaniem typowym, spotykanym w innych bibliotekach narodowych.

1.3.5. Poza tym nie odnotowano, aby biblioteki nadawały ten sam symbol UKD książkom należącym do jednej serii (z wyjątkiem Czech, gdzie w badanej próbie książkom w obrębie serii nadawano ten sam symbol klasyfikacji *Skupina Konspektu* i różne symbole UKD; ponadto nie zauważono różnic w nadawanych symbolach w obrębie serii w katalogu Biblioteki Narodowej Słowenii, jednak w tym drugim przypadku badanie jest niepewne o tyle, że nazwy serii nie oznaczano w osobnym polu MARC 21 rekordu bibliograficznego).

1.3.6. Biblioteki wprowadzają niekiedy możliwość przeglądania katalogu elektronicznego z użyciem symboli klasyfikacji. Tę możliwość zaobserwowano w siedmiu bibliotekach stosujących UKD (Chorwacja, Czechy, Finlandia, Gruzja, Łotwa, Słowenia, Uzbekistan). Niektóre z bibliotek pozwalają na przeglądanie również samej listy symboli klasyfikacji (m.in. Czechy i Gruzja), co może zastępować funkcjonalność „wirtualnej półki”. Większość bibliotek pozwalających na przeglądanie katalogu z użyciem klasyfikacji odsyła od razu do książek, którym nadano ten sam symbol klasyfikacji. Niektóre biblioteki zachęcają do korzystania z numerycznych oznaczeń klasyfikacji na etapie przeglądania katalogu przez wstępne wypełnienie niektórych pól wyszukiwania zaawansowanego (np. Kuwejt). Inne biblioteki wyjaśniają w katalogu, co symbol klasyfikacji oznacza (np. Francja).

⁹ Andora, Finlandia, Gruzja, Mołdawia, Republika Serbska, Republika Zielonego Przylądka, Uzbekistan.

1.3.7. Stosowanie technologii „wirtualnego przeglądania półek” (wirtualna półka – *browse shelf*) nie jest powszechne, ale występuje. Stosują ją przykładowo: Bhutan, Boliwia, Cypr, Dominika, Dominikana, Grecja, Indie, Nepal, Republika Zielonego Przylądka, Tajlandia. Warto odnotować sposób, w jaki zaprojektowała wirtualną półkę Biblioteka Narodowa Indii, łącząc funkcjonalność szeregowania tytułów na wirtualnej półce i możliwość prezentacji okładek książek w katalogu elektronicznym. Niektóre biblioteki pozwalają na przeglądanie katalogu z wykorzystaniem symbolu klasyfikacji (np. Czechy i Gruzja czy opcja *browse by shelf order* – Library of Congress).

1.3.8. Zamieszczenie w serwisie biblioteki osobnych wyjaśnień, jak zorganizowano księgozbiór podręczny, jest rzadkie (m.in. Luksemburg, Węgry; wyjątkiem jest Library of Congress, która stworzyła własny, rozbudowany system organizacji książek na półkach). Badano biblioteki narodowe lub ich odpowiedniki, a nie biblioteki akademickie. Najbardziej przejrzyste rozwiązania zaobserwowano wówczas, kiedy w katalogu biblioteki pojawiał się pojedynczy *call number* stworzony w oparciu o zastosowaną klasyfikację, od razu z dodatkowymi oznaczeniami alfabetycznymi, np. pierwszymi literami nazwiska autora (np. Bahrajn). W badaniu zaobserwowano, że na zrozumienie organizacji biblioteki przez osobę z zewnątrz główny wpływ ma organizacja katalogu elektronicznego, który jest pewnego rodzaju standardową funkcjonalnością serwisów bibliotek. Inne informacje zawarte w serwisach były trudniejsze do odnalezienia.

1.3.9. Zaobserwowano, że nadmiar informacji w katalogu utrudnia wstępną orientację w księgozbiórze (m.in. Japonia, Austria, Norwegia). Sposobem na obejście szumu informacyjnego jest ukrycie nadmiaru informacji w formacie MARC dostępnym w osobnym, niedomyślnym widoku. Zaobserwowano, że bardziej przyjaznym rozwiązaniem technicznym dla badaczy jest udostępnianie formatu MARC z poziomu przeglądarki (np. w innym widoku), a nie w osobnym pliku lub po zalogowaniu.

1.4. Wnioski z przeglądu w odniesieniu do warunków BN w Warszawie

1.4.1 [Wstęp]

W części pierwszej badania wyłoniła się tendencja tworzenia w katalogu wirtualnej półki lub możliwości przeglądania katalogu z wykorzystaniem klasyfikacji. Bliższe rozwiązaniu pozwalającemu na organizację księgozbioru podręcznego

jest zastosowanie metod wykorzystywanych do szeregowania całego księgozbioru biblioteki na wirtualnej półce. Wymaga to dodania do rekordu bibliograficznego książek pojedynczego symbolu *call number*. Jednocześnie, w bibliotece najbardziej zbliżonej pod względem zastosowania UKD do BN, czyli w Národní knihovna České republiky, nie stosuje się wirtualnej półki, ale umożliwiono przeglądanie katalogu po symbolach UKD. Nie rozwiązuje to jednak problemu organizacji księgozbioru podręcznego, jeśli nie zostanie wybrany symbol nadrzędny (jak np. omówiona wcześniej *Skupina Konspektu*).

1.4.2. [Organizacja księgozbioru BN w Warszawie]

W celu organizacji księgozbioru i ewentualnego użycia wirtualnej półki konieczne jest wprowadzenie w katalogu systemu wyświetlania pojedynczego numeru *call number*. Najbardziej logiczne i klarowne z perspektywy użytkownika wydaje się oparcie takiego numeru półkowego na pojedynczym symbolu UKD, wraz z dalszymi oznaczeniami pozwalającymi na dalsze umiejscowienie w obrębie kategorii. Jest to uzasadnione tym, że UKD jest stosowane w BN od wielu lat, a zastosowanie klasyfikacji w *call number* jest rozwiązaniem typowym.

1.4.3. Rekomendowane jest wprowadzenie zmian metodą organiczną, poprzez adaptację istniejących zasobów i ich wykorzystanie w tworzeniu nowych danych. Najbardziej organicznym ustaleniem *call number* wydaje się automatyczne skopiowanie symbolu UKD i automatyczne dodanie dalszych oznaczeń (np. pobranie pierwszych trzech liter z określonych pól rekordu bibliograficznego). Pobieranie trzech pierwszych liter z nazwiska autora lub w jego braku, tytułu, jest już stosowane w Czytelni BN w Warszawie.

1.4.4. Zasady logiki formalnej nie pozwalają na to, aby *call number* odnosił się do różnych symboli klasyfikacji lub do symboli podlegających zmianom (np. z powodu zmiany kolejności wyświetlania symboli UKD), dlatego musi być pojedynczy i niezmienny. Ten numer mógłby się składać z kilku symboli UKD połączonych dwukropkiem, aczkolwiek w badaniu nie napotkano przykładów takiego rozwiązania. Wybór jednego UKD (przy czym nie zawsze było to pierwsze UKD) zaobserwowano w Bibliotece Narodowej Mołdawii.

1.4.5. Połączenie wszystkich symboli UKD nie jest rekomendowane także ze względu na to, że mogłoby to doprowadzić do powstania zbyt długich oznaczeń. Byłoby to problematyczne z punktu widzenia technicznych aspektów

przetwarzania danych i wprowadzałyby chaos informacyjny dla użytkownika. UKD jest krytykowane w kontekście stosowania długich symboli w zapisie poziomym¹⁰, a połączenie symboli w jeden ciąg przywróciłoby ten stan. W badaniu zaobserwowano, że wśród bibliotek narodowych dominuje zapis pionowy UKD.

1.4.6. Uwzględnić jednak należy również, że Kartoteka Wzorcowa UKD prowadzona przez Bibliotekę Narodową w Warszawie zawiera pod niektórymi hasłami instrukcje, które nakazują zastosowanie kilku symboli UKD dla wyrażenia zakresu przedmiotowego publikacji. Przykładowo: „Karta Nauczyciela: 349.2(438) oraz 37.091.12(438)”. W takich wypadkach uwzględnienie połączonych symboli UKD (np. 349.2(438):37.091.12(438) dla wszystkich publikacji dotyczących Karty Nauczyciela) byłoby uzasadnione ze względu na wypracowaną w Bibliotece Narodowej rekomendację Kartoteki Wzorcowej. Jednocześnie, w większości przypadków zastosowanie takich instrukcji wymagałoby ujawnienia na grzbiecie tylko dwóch symboli, dlatego nie tworzyłoby ryzyka nadmiernie długiego UKD, którego umieszczenie na grzbiecie książki byłoby technicznie utrudnione. W takich wypadkach istniejąca Kartoteka Wzorcowa BN mogłaby zostać zastosowana do określenia wyjątków od zasady wyboru tylko pierwszego UKD dla oznaczenia klasyfikacji w *call number* książki.

1.4.7. Istnieją poza tym podziały wspólne obowiązkowo dodawane do UKD w ostatnim polu. Ich obecność istotnie zmienia klasyfikację książki. Są to przykładowo: (03) Wydawnictwa informacyjne. Encyklopedie, leksykony, (036) Przewodniki o charakterze praktycznym lub opisowym, (07) Wydawnictwa dydaktyczne. Podręczniki, (075.8) Podręczniki dla szkół wyższych. Skrypty. Podręczniki akademickie, (093) Źródła historyczne (teksty)¹¹. Ich uwzględnienie w oznaczeniu grzbietów byłoby praktycznie uzasadnione, ponieważ szeregowałyby obok siebie publikacje jednego rodzaju, np. encyklopedie medycyny, podręczniki do prawa karnego czy przewodniki po Francji, nie mieszając tych publikacji z dziełami o bardziej ogólnym zastosowaniu.

1.4.8. W związku z tym, uwzględniając oba powyższe zastrzeżenia, UKD ujawniane na grzbietach mogłoby w niektórych, prawdopodobnie rzadkich, przypadkach

10 A. C. Foskett, *The subject approach to information*, 5th ed., London 1996, s. 186.

11 Lista podziałów wspólnych stosowanych w nawiasach na ostatnim miejscu w zapisie pionowym – <https://www.bn.org.pl/download/document/1673874601.pdf> [11.12.2024].

obejmować aż trzy symbole UKD (dwa symbole łączone obowiązkowe zgodnie z Kartoteką Wzorcową oraz poddział wspólny).

1.4.9. *Call numer* powinien być zapisany osobno, tj. nie jako kolejne UKD. Oznaczenia pozbawione wyraźnego kontekstu powodują chaos informacyjny. Dlatego rekomendowane jest nazwanie nowego symbolu inaczej (najczęściej spotykano się z nazwą *call number*) i wyświetlanie go w innym obszarze. Na marginesie można dodać, że niektóre biblioteki stosowały tylko *call number*, w sposób oczywisty oparty na klasyfikacji, nie podając jednak samej klasyfikacji osobno.

1.4.10. Podczas badania zaobserwowano, że nadmiar informacji utrudnia zapoznanie się z katalogiem. Przyjazne dla czytelnika były te katalogi, gdzie podstawowe informacje wyświetlały się w widoku głównym, a inne informacje były dostępne w formacie MARC widocznym w przeglądarce. W niektórych katalogach te ukryte informacje mogły służyć do filtrowania wyników z użyciem faset nawet w widoku uproszczonym. Wyświetlanie wszystkich symboli UKD w domyślnym widoku katalogu jest uzasadnione wtedy, kiedy istnieje możliwość przeglądania katalogu z wykorzystaniem symboli UKD. Możliwość zapoznania się z symbolami klasyfikacji tylko w widoku MARC była często obserwowana w badaniu.

1.4.11. Wprowadzenie *call number* prawdopodobnie mogłoby odbyć się z wykorzystaniem zasobów już znajdujących się w bibliotece i bez dodatkowych grantów, ale biorąc pod uwagę konieczność wyboru właściwego symbolu UKD okres jego wprowadzenia mógłby być relatywnie długi (w zależności od liczby zaangażowanych osób).

1.4.12. W badaniu ustalono, że najbardziej profesjonalną metodą organizacji księgozbioru na półkach jest metoda stworzona przez Library of Congress. Jest to jednak metoda o dużym ładunku teoretycznym, co podnosi próg wejścia i wymaga kierunkowo przeszkolonego personelu. To rozwiązanie nie było obserwowane w badaniu jako preferowane przez biblioteki narodowe (konkretnie – nie odnotowano stosowania tej metody nigdzie poza Library of Congress, ale mogło to wynikać z braku danych). Ze stosowaniem samej klasyfikacji LCC przez biblioteki narodowe spotykano się sporadycznie i czasem w połączeniu z inną klasyfikacją. Pomimo niezaprzeczalnych zalet metody LCC, zastosowanie jej nie jest rekomendowane w prezentowanym modelu.

1.4.13. [Wybór nazwy]

Rekomendowane jest zastosowanie angielskiego sformułowania *call number*. Termin ten jest powszechnie wykorzystywany w katalogach elektronicznych bibliotek narodowych. Odwołuje się on do międzynarodowej praktyki i może ułatwić użytkownikom z zagranicy orientację w katalogu.

1.4.14. [Przeglądanie katalogu z użyciem symboli UKD]

W dalszej kolejności można rozważyć wprowadzenie możliwości przeglądania katalogu BN z wykorzystaniem symboli klasyfikacji. Aby takie przeglądanie było możliwe, konieczne byłoby np. wprowadzenie symboli UKD do słownika w programie Alma (stosowanym przez BN). Takie rozwiązanie, po pierwsze, potencjalnie umożliwiłoby przeglądanie katalogu z użyciem symboli UKD oraz, po drugie, ułatwiłoby wyszukiwanie UKD przez katalogerów podczas pracy. Aktualnie stosowana wyszukiwarka nie jest niezawodna. Taka zmiana organizacyjna prawdopodobnie wymagałaby pewnych nakładów związanych z przeniesieniem już istniejącej, obszernej bazy danych MAK do programu Alma. Należy też zwrócić uwagę, że to rozwiązanie nie miałoby wpływu na wyjściowy problem organizacji księgozbioru, ale byłoby czymś dodatkowym. Jednocześnie jednak to rozwiązanie podniosłoby jakość katalogu BN oraz narzędzi pracy katalogerów.

1.4.15. [Przeglądanie listy UKD w katalogu]

Wprowadzenie możliwości przeglądania katalogu z wykorzystaniem symboli UKD jest najpełniejsze wtedy, kiedy wyszukiwarka pozwala nie tylko na przeglądanie książek zawierających wybrany symbol UKD w opisie, ale także na przeglądanie listy samych symboli UKD. To bardzo dobre rozwiązanie z punktu widzenia bibliotek narodowych, które posiadają obszerne zbiory. Obszerność zbiorów może utrudniać czytelnikom przeglądanie wirtualnej półki. Wprowadzając listę symboli UKD do katalogu można inspirować się rozwiązaniami występującymi w katalogach bibliotek w Czechach i Gruzji.

1.4.16. [Wirtualna półka]

Wprowadzenie pojedynczego *call number* otworzyłoby drogę do wprowadzenia listy książek w kolejności, w jakiej mogą być umieszczone na półce (*shelflist*)¹², co otwiera drogę do stworzenia wirtualnej półki (stosowany przez BN

¹² J. P. Comaromi, *Book numbers. A historical study and practical guide to their use*, Littleton, CO, 1981, s. 9.

program Primo obsługuje tę funkcjonalność). W przypadku wprowadzenia opcji wirtualnej półki warto zapoznać się z rozwiązaniem dostępnym w serwisie Biblioteki Narodowej Indii, gdzie rozwiązanie to wygląda szczególnie interesująco. Biblioteką, która stosuje wirtualną półkę w oprogramowaniu Primo, jest Nasjonalbiblioteket Norwegii. Wirtualna półka jest rozwiązaniem bardzo atrakcyjnym dla użytkownika, efektywnym wizualnie i korzystnym wizerunkowo. Wirtualna półka stosowana względem wszystkich książek nie rozwiązuje jednak problemu obecności na półce książek przypadkowych i może być trudna do przeglądania przy bardzo obszernych zbiorach. Problem ten prawdopodobnie rozwiązałyby zastosowanie wirtualnej półki tylko do księgozbioru podręcznego, ale w badaniu nie spotkano się z takim ograniczeniem i nie znaleziono wzorów, jak ta różnica mogłaby być komunikowana użytkownikowi. Poza tym, wirtualna półka ograniczona do księgozbioru podręcznego miałaby ograniczoną przydatność dla czytelników.

2. Projekt modelu organizacji księgozbioru podręcznego BN w Warszawie

2.1. W stworzonym modelu przyjęto, że wykorzystanie innego języka informacyjno-wyszukiwawczego, niż UKD, byłoby nieracjonalne z punktu widzenia ciągłości zasobów Biblioteki Narodowej, w szczególności systematyki Urzędowego Wykazu Druków. Dlatego *call number* powinien opierać się na stosowanym UKD. Informacje zakodowane w UKD mogą się znacznie przyczynić do prawidłowej organizacji księgozbioru, aczkolwiek wskazane byłoby uproszczenie oznaczeń ze względu na nadmierne rozbudowanie opisów (np. uwzględnienie 2 – pierwszego symbolu UKD i podziału wspólnego – względnie 3 (obowiązkowej według Kartoteki Wzorcowej zbitki dwóch symboli UKD oraz podziału wspólnego) z np. 6 lub 7 pól UKD podanych w katalogu przy danej publikacji). Uznano także, że oznaczenie UKD powinno być precyzyjne, w szczególności nie powinno fałszować informacji o zawartości książki. Uzasadnia to zastosowanie dwóch UKD określonych w Kartotece Wzorcowej BN jako obowiązkowo występujące razem (np. w opisanym wyżej przypadku Karty Nauczyciela). W przypadku obowiązkowego łączenia symboli UKD wybór tylko jednego symbolu jako tematu wiodącego nie odzwierciedla podstawowej treści w należyty sposób. Uzasadnia to także uwzględnianie podziałów wspólnych takich jak (07) czy (036), ponieważ te symbole pozwalają na umieszczenie obok siebie książek takich jak podręczniki

czy przewodniki, co ma należyte uzasadnienie praktyczne. Oznacza to, że UKD w oznaczeniach grzbietowych względem UKD podanego w katalogu byłoby jedynie uproszczone, a nie maksymalnie zredukowane. W „Urzędowym Wykazie Druków” publikacje są szeregowane z wykorzystaniem tylko pierwszego UKD („Pierwszy symbol decyduje o układzie w «UWD»”) ¹³, a zatem obowiązkowe połączenia symboli UKD nie są uwzględniane w kolejności publikacji „Urzędowego Wykazu Druków”.

2.2. *Brevity is more than the soul of wit; it is the soul of economy*¹⁴. Przyjęto, że oznaczenie UKD powinno być krótkie ze względu na to, że długi symbol UKD (np. składający się z siedmiu symboli) jest (a) technicznie trudny do odzwierciedlenia na grzbiecie książki, (b) trudny do zapisu lub zapamiętania dla czytelnika korzystającego z czytelni oraz (c) stanowiłby powrót do poziomego zapisu UKD. UKD składające się ze wszystkich symboli UKD byłoby najbardziej precyzyjne, ale wybór więcej, niż 1–3 symboli UKD utrudniałby nawigację pomiędzy półkami i odnalezienie właściwego miejsca dla analizowanej publikacji (wiele poziomów szczegółowości oznaczenia). Wydaje się, że połączenie więcej niż trzech symboli UKD w oznaczeniach grzbietowych nie byłoby racjonalnie uzasadnione.

2.3. Do szeregowania książek w obrębie tego samego symbolu UKD konieczne są dalsze oznaczenia (lub oznaczenia oraz dodatkowe, niezapisane w oznaczeniu zasady szeregowania, aczkolwiek to drugie nie wydaje się uzasadnione dla dużych bibliotek). Wśród wykorzystywanych w Bibliotece Narodowej dotychczas zasad szeregowania wyróżniły się; w UWD: (1) szeregowanie alfabetyczne wykorzystujące (a) nazwę osobową, (b) nazwę ciała zbiorowego, (c) nazwę imprezy lub (d) tytuł ujednolicony, a w ich braku lub w przypadku dzieł wieloautorskich (e) pierwszy człon tytułu dzieła¹⁵. W czytelni wykorzystywane są natomiast, poza uproszczonym symbolem UKD: (a) pierwsze trzy litery nazwiska autora, a przy jego braku (lub w przypadku dzieł wieloautorskich) – (b) pierwsze trzy litery tytułu.

2.4. Według klasycznego dzieła Donalda J. Lehnusa o oznaczaniu książek w zbiorach, szeregowanie w obrębie tego samego numeru klasyfikacji może być dokonywane z wykorzystaniem (a1) nazwiska, przy jego braku (b1) imienia, przy jego braku (c1)

13 „Urzędowy Wykaz Druków. Przewodnik Bibliograficzny” 2024, t. 80 (92), nr 1, s. 256 – <https://www.bn.org.pl/download/document/1708687475.pdf> [10.12.2024].

14 J. P. Comaromi, *Book numbers...*, s. 64.

15 „Urzędowy Wykaz Druków...”, s. 256–260.

pseudonimu, przy jego braku (d1) tytułu lub (e1) ujednoczonego tytułu, ewentualnie (f1) nazwy ciała zbiorowego. Przy szeregowaniu ignorowane są apostrofy i spacje, co powoduje, że w nazwiskach zaczynających się od Mc, Mac, De, Le czy O' wyróżniony tak człon nazwiska nie jest pomijany. Uwzględniane jest poza tym w pierwszej kolejności pierwsze imię, a nie ostatnie podane¹⁶. To tylko niektóre z problemów które mogą wystąpić, szczególnie, jeśli w grę wchodzi kilka różnych alfabetów¹⁷. Wydaje się jednak, że problem ten rozwiązuje, przynajmniej częściowo, wprowadzony w Bibliotece Narodowej obowiązek transliteracji oraz przepis dotyczący kreowania deskryptorów BN (DBN).

2.5. Większe biblioteki stosują przeważnie oznaczenia alfabetyczno-numeryczne dla określenia nazwisk i tytułów, a nie tylko oznaczenia alfabetyczne (np. pierwsze litery nazwisk). Stosowane w nich rozbudowane oznaczenia są tworzone z wykorzystaniem tabel (np. tabel Cuttera) i są zwykle traktowane jako numery po przecinku, co umożliwia dostawianie kolejnych książek w obrębie posiadanych zbiorów¹⁸. W każdym wypadku drukowanie na grzbiecie więcej, niż tylko numeru klasyfikacji (np. pierwszych trzech liter nazwiska autora oraz, w przypadku autorów wielu dzieł, pierwszych trzech liter tytułu dzieła) ułatwia czytelnikom orientację w księgozbiornie i jest rekomendowane w większych bibliotekach¹⁹, nawet jeśli nie stosuje się abrewiacji nazwisk i tytułów z wykorzystaniem tabel.

2.6. Oznaczenie grzbietu symbolem stanowiącym połączenie liter i cyfr, a nie ograniczanie do samych liter, jest uznawane za dojrzałą metodę tworzenia *call number* (odnosi się to do oznaczeń po symbolu klasyfikacji). W przykładach podanych przez Aidę Slavic w przeglądzie opracowanym już w XXI wieku widać, że wykorzystanie pierwszych trzech liter nazwiska może powodować znaczne trudności w szeregowaniu dzieł literatury pięknej w sekcjach, gdzie występuje wiele dzieł jednego autora, a ponadto zgromadzono dzieła wielu

16 D. J. Lehnus, *Book numbers: history, principles, and application*, Chicago 1980, s. 77–78.

17 Por.: A. Slavic, *Call numbers, book numbers and collection arrangements in European library traditions*, w: *Library and information science in digital age. Essays in honour of Professor M. P. Satija*, vol. 1, ed. I. V. Malhan, T. Kaur, N. Kau, New Delhi 2009, s. 272 – https://arizona.aws.openrepository.com/bitstream/handle/10150/111798/call_numbers_history_aslavic2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y [07.01.2025].

18 D. J. Lehnus, *Book numbers...*, s. 76–77; inne metody por.: A. Slavic, *Call numbers...*, s. 261–263.

19 J. P. Comaromi, *Book numbers...*, s. 52–65.

autorów o podobnie rozpoczynającym się nazwisku²⁰. Ta sama autorka przestrzega jednocześnie przed stosowaniem anglojęzycznych tabel skracania nazwisk do formy numerycznej (np. tabel Cuttera) w krajach, gdzie język angielski jest językiem obcym, ze względu na to, że są to tabele zaprojektowane dla nazwisk występujących w krajach anglojęzycznych. Ich stosowanie w państwach europejskich i Indiach wykazało w praktyce konieczność tworzenia rozbudowanych abrewiacji nazwisk (siedem i więcej znaków), niewiele różniących się długością od samego nazwiska. To powoduje, że biblioteki narodowe niekiedy stosują opracowane przez siebie, a nie międzynarodowe, sposoby abrewiacji nazwisk autorów do formy numerycznej²¹. Slavic wskazuje, co powinny obejmować testy metody abrewiacji dostosowanej do języka narodowego danej biblioteki, jeśli biblioteka zdecyduje się na opracowanie własnej metody²². Można rozważyć opracowanie takiej metody w Bibliotece Narodowej w Warszawie.

2.7. Wśród zaproponowanych przez Aidę Slavic metod opracowania oznaczenia grzbietu występuje również propozycja obejmująca: (1) symboliczną literę nazwy czytelnia, (2) symbol klasyfikacji, (3) trzy pierwsze litery nazwiska autora kapitalikami, (4) pierwszą literę tytułu dzieła pisaną małą literą²³. Istnieje poza tym możliwość ujawnienia dodatkowych informacji, jak rok wydania i numer tomu²⁴. Jako klasyczne traktowane jest oznaczenie książki symbolami obejmującymi kolekcję (np. symbol czytelnia), klasyfikację oraz numer książki (*book number*), zawierający symbole odnoszące się do autora, tytułu, wydania, tomu i oznaczenia egzemplarza²⁵. Oznaczenie roku wydania jest o tyle sprawdzone, że jest od lat stosowane w Library of Congress, podawane po klasyfikacji LLC i po skrócie nazwiska autora²⁶.

20 A. Slavic, *Call numbers...*, s. 265–269.

21 A. Slavic, *Call numbers...*, s. 269–271; por. M. P. Satija, *Book numbers in India with special reference to the author table for Indian names designed and used by the National Library of India*, „Knowledge Organization” 2007, vol. 34, nr 1, s. 34–40 – https://www.researchgate.net/publication/289128214_Book_numbers_in_India_with_special_reference_to_the_author_table_for_Indian_names_designed_and_used_by_the_national_library_of_India/link/6091fedb458515d315f759a2/download [07.01.2025].

22 A. Slavic, *Call numbers...*, s. 271.

23 Ibidem, s. 275.

24 Ibidem, s. 280.

25 Ibidem, s. 280.

26 *Library of Congress Classification and Shelving Manual, Cutter Numbers G 63*, s. 4 – <https://www.loc.gov/aba/publications/FreeCSM/GO63.pdf> [11.12.2024].

2.8. Według badań przeprowadzonych w połowie lat dziewięćdziesiątych przez Edwarda T. O’Neilla i Patricka McClaina wśród bibliotek korzystających z DDC, średnio 33% bibliotek stosuje pełny symbol klasyfikacji, 40% jedynie lekko skrócony, 5% średnio skrócony i 22% minimalny symbol (tylko pierwszy jego człon). Większe biblioteki z oczywistych względów zwykle korzystają z bardziej rozbudowanych symboli klasyfikacji. Nieco ponad 50% tych bibliotek stosuje w *call number* formę abrewiacji nazwiska autora (*cutter*), w różnych wersjach (dwuznakowej tabeli Cuttera, trzyznakowej tabeli Cuttera, tabeli Cuttera-Sanborna lub innej). Jedna na pięć badanych bibliotek stosowała pewną formę dodatku do oznaczenia *call number*, aby wyróżnić np. książki dla dzieci (*juvenile*) i klasyczny księgozbiór podręczny (*reference books*). W niektórych bibliotekach ujawniano w *call number* rok wydania (7%) i aż jedna trzecia bibliotek dodawała oznaczenie tytułu dzieła (*work mark*)²⁷. Oznaczenia *call number* są dostosowane do potrzeb danej biblioteki.

2.9. Z powyższych względów zaproponowano następujący projektu modelu *call number* dla Biblioteki Narodowej:

- I. Oznaczenie kolekcji (np. czytelni) krótkim symbolem, np. G dla Czytelni Górnej, D dla Czytelni Dolnej – w każdym wypadku.
- II. W tej samej linijce, pierwszy symbol UKD – w każdym wypadku.
- III. W kolejnej linijce, ewentualnie (jeśli występuje taka konieczność, biorąc pod uwagę Kartotekę Wzorcową i obecność poddziałów wspólnych UKD) drugi i ewentualnie trzeci symbol UKD po spacji i dwukropku – o ile są konieczne.
- IV. W kolejnej linijce, trzy pierwsze litery oznaczenia autora, względnie instytucji sprawczej lub imprezy, o ile znajdują się w polu 1XX MARC 21 – pisane wielkimi literami, o ile występuje.
- V. W tej samej linijce, trzy pierwsze litery tytułu – pisane małymi literami, w każdym wypadku.
- VI. W tej samej linijce, numer tomu, zeszytu – pisany cyfrą arabską, o ile występuje.
- VII. W kolejnej linijce, rok wydania – pisany cyframi arabskimi, w każdym wypadku. Może być poprzedzony oznaczeniem „ok.”.

27 E. T. O’Neill, P. McClain, *Copy cataloging practices. Use of the Call Number by Dewey Libraries*, „Journal of Library Administration” 2001, vol. 34, nr 1–2, s. 93–102.

Wybrane przykłady:

Karta Nauczyciela. – Warszawa, 2024. UKD: 349.2(438) oraz 37.091.12(438) (zgodnie z KW należy użyć obu symboli łącznie).

Przyjęto, że książka znajdowałaby się w Czytelni Dolnej.

D 349.2(438)
37.091.12(438)
kar
2024

Biblia. – Żychlin, 2018. UKD: 27-235/-236 : (02.053.2). W KW BN umieszczono informację, że Biblia dla dzieci jest oznaczana symbolami 27-235/-236 oraz (02.053.2).

Przyjęto, że książka znajdowałaby się w Czytelni Górnej.

G 27-235/-236
(02.053.2)
bib
2018

Britannica nowa : encyklopedia dla dzieci. – Warszawa, 2022. UKD: 0/9(03) : (03) : (02.053.2).

Przyjęto, że książka znajdowałaby się w Czytelni Górnej.

G 0/9(03)
(03) : (02.053.2)
bri
2022

Teoria smaku w dziełach sztuk pięknych / Euzebiusz Słowacki ; [oprac. tekstu Paweł Bukowiec]. – Kraków, 2003. UKD: 7.01:111.852.

Przyjęto, że książka znajdowałaby się w Czytelni Dolnej.

D 7.01:111.852
SŁO teo
2003

Taki jest Berlin : o mieście kontrastów i ciągłych zmian / Justyna Burzyńska. – Warszawa, 2024. UKD: 913(430) : (036).

Przyjęto, że książka znajdowałaby się w Czytelnii Górnej.

G 913(430)

(036)

BUR tak

2024

Stulecie poznańskiej polonistyki (1919-2019). T. 1, Okres międzywojenny i lata okupacji / pod redakcją Barbary Judkowiak oraz Seweryny Wystouch, Sylwii Karolak, Anny Piotrowicz. – Poznań, 2018. UKD: 811.162.1 : 82(091)+82.0 : 929-052(438)''19''

Przyjęto, że książka znajdowałaby się w Czytelnii Dolnej.

D 811.162.1

stu 1

2018

Stulecie poznańskiej polonistyki (1919–2019). T. 3, Nauka o literaturze (po roku 1945) / pod redakcją Seweryny Wystouch oraz Barbary Judkowiak, Sylwii Karolak, Anny Piotrowicz. – Poznań, 2019. UKD: 82(091)+82.0 : 929-052(438)''19'' : 929-052(438)''20'' UKD pierwszego tomu: 811.162.1 : 82(091)+82.0 : 929-052(438)''19''

D 811.162.1

stu 3

2019

W modelu Biblioteki Narodowej wielkie litery oznaczające autora mogłyby zostać zaczerpnięte z oznaczenia odpowiedzialności występującego w polu 1XX, czyli 100, 110 lub 111 rekordu bibliograficznego w formacie MARC 21. Początek tytułu można wyrazić małymi literami. Ze względu na rozróżnienie typograficzne (wielkie i małe litery) możliwe byłoby pominięcie oznaczenia odpowiedzialności tam, gdzie nie występuje, bez konieczności sygnalizowania tego w inny sposób w przypadku dzieł wieloautorskich czy bezautorskich (przez użycie tylko małych liter i pominięcie oznaczenia wielkimi literami w całości). Ze względu na to, że niektóre dzieła są wieloautorskie czy bezautorskie (np. dzieła pod redakcją

lub pod tytułem ujednoliconym), ograniczenie tytułu do jednej litery nie jest uzasadnione. Aby były to oznaczenia równoważne, powinny występować przynajmniej trzy wielkie litery w przypadku występowania w rekordzie pola 1XX oraz trzy małe litery zaczerpnięte z początku tytułu dzieła. Oznaczenie początku tytułu pozwoliłoby jednocześnie na odróżnienie wielu dzieł tego samego autora (np. Karola Dickensa czy Adama Mickiewicza). Na końcu znalazłby się rok wydania, pozwalający na ostateczne zawężenie poszukiwań i uszeregowanie dzieł w kolejności (np. kolejne wydania *Balladyny*). Organizacja katalogu w języku MARC 21 systemie Alma pozwoliłaby na wskazanie prawidłowych pierwszych trzech liter deskryptora oznaczającego autora, instytucję sprawczą lub imprezę tam, gdzie nie jest to oczywiste (np. przy użyciu kilku języków w określeniu instytucji lub imprezy, przy nazwiskach wyrażonych w obcych alfabetach itd.). W przypadku cyfr arabskich w początkowej części tytułu wykorzystanoby zapis słowny (np. sto dwadzieścia), a w przypadku cyfr rzymskich – pierwsze litery numeru rzymskiego bez zmian (np. xxv).

Istnieje ryzyko, że przy zastosowaniu opisanej metody rozdzielone byłyby tomy serii (np. w obrębie systemów prawa cywilnego część tomów trafiłaby do prawa spadkowego, część do postępowania cywilnego, a część do prawa rzeczowego). W badaniu nie zidentyfikowano, aby inne biblioteki narodowe kładły szczególny nacisk na szeregowanie serii w obrębie tego samego symbolu klasyfikacji. Można jednak ustalić wyjątek pozwalający na ułożenie elementów serii numerowanej lub wydawnictwa wielotomowego obok siebie nawet bez zmian w UKD. Można przyjąć, że w przypadku występowania wydawnictw oznaczonych numerami tomów, *call numbers* dla kolejnych tomów powinny odnosić się do UKD pierwszego tomu, zeszytu, według kolejności tomów, bez względu na to, czy kolejne tomy miały inne UKD lub inny (np. wcześniejszy) rok wydania. Takie rozwiązanie zakładałoby jednak, że Biblioteka Narodowa posiada egzemplarz tomu pierwszego i że ten egzemplarz już został wydany (niekiedy książki nie są wydawane w obrębie tomów po kolei). W niektórych wypadkach wymagane byłoby dlatego podejście *ad casum*.

EWA FABIAN, DOMINIKA KOWALCZYK

Managing reference book collections. Developing a model for call number labels for the National Library in Warsaw

Library classification systems are used in various ways to organize the reference book collections of national libraries. The article contains conclusions from a review of publicly available information on methods used in national libraries and their closest equivalents in the world. The research and available literature on the subject were used to create a model for call number labels for the National Library in Warsaw (design phase).